

УДК 101:321.7:172

DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.51.242001>

Хуан Гільєрмо Естай Сепульведа, науковий співробітник, Університет Саламанки, Іспанія; Католицький університет Темуко, Чилі; Адвентистський університет, м. Чильян, Чилі
e-mail: jges@usal.es
ORCID ID: 0000-0001-7348-5529

Маріо Лагомарсіно Монтойя, науковий співробітник, Університет Вальпараїсо, Чилі; Фонд Монсенйора Джованніно Пінна, м. Кальярі, Італія
e-mail: mario.azzurro@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4327-9382

Кароліна Кабезас Касерес, директор бібліотеки, Американський університет, м. Сантьяго, Чилі
e-mail: bcabezas@udla.cl
ORCID ID: 0000-0002-7187-3154

РОЗДУМИ ПРО ДЕМОКРАТІЮ ТА БІОЕТИКУ: НОВИЙ ДЕМОКРАТИЧНО-БІОЕТИЧНИЙ ФУНДАМЕНТАЛІЗМ

Безумовним і неспростовним є те, що демократія для західного світу – краща система управління і що завдяки свободі слова можна піддати сумніву та покласти на терези правосуддя навіть саму демократію. Так само й біоетика, що виникла у сфері біологічних та медичних наук, поширилась за межі гуманітарного знання, а суспільство усвідомило, що ми живемо на невідновлювальній планеті. Однак ми не можемо нехтувати тим, що демократія та біоетика породжені не народом, а елітою, яка уявляє кращий світ відповідно до власних уподобань, а не думок переважної більшості звичайних людей.

Ключові слова: демократія, біоетика, технонаука, фундаменталізм.

Постановка проблеми. Із часів Другої світової війни демократія була й залишається однією з найактуальніших проблем ХХ ст. і перших десятиліть нового тисячоліття. Перефразовуючи думку Хав'єра Ечевєррії щодо технонауки та техноетики [1], ми висловимо наші міркування щодо біоетики та її заспокійливої мантії, утвореної технонаукою, яка, з одного боку, надзвичайно посприяла якості наукового знання, а з іншого – через хижачькі публікації перетворила його на недобросовісне [2], поступившись владі економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демократію відкрито не у XXI ст. У попередніх публікаціях ми зазначали, що афінський витвір, публічно виголошений у надгробній промові сина Афін заради добробуту власного міста, зазвичай перебуває під покрывами священної поваги, тоді як ми забуваємо, що він сягає наших уявлень про минуле як про «ксенофобське, класове та жінконенависницьке» [3]. Схожий аспект осмислення демократії представлений у наукових публікаціях і доповідях на конгресах і семінарах, присвячених особливостям розвитку демократії в різних регіонах світу [4–8].

Із плином часу демократія втратила вигляд, що його й досі уявляють ті, хто прагне зберегти ідеалістичний та агорний образ, не беручи до уваги, що від моменту свого виникнення демократія стосувалася лише певної групи, класу, касти або політико-економічного та соціального класу. Проте, не повторюючи заїжджену фразу про краще з гірших зол, зазначимо, що такі видозміни пішли на користь людству. Демократія у XXI ст. – це «гостре й невід’ємне питання» [9, р. 347], що потребує дедалі ширшого представництва всіх тих, хто бере активну чи пасивну участь у житті держави або нації, ба більше, коли така демократія стає деліберативною [10].

Формування цілей. Попри вищезазначене слід наголосити, що аналіз демократії зазвичай має враховувати її просторово-часові стани, а також етику та її нову доньку на ім’я «біоетика». **Метою статті** є осмислення специфіки функціонування демократії в біоетичній парадигмі.

Виклад основного матеріалу. Ми розглядаємо демократію з точки зору її успіхів та прорахунків і навіть в аспекті порушення заради людства її ж власних принципів. Пояснимо: йдеться про західний світ. Тобто стосовно тоталітаризму міжвоєнного періоду або сучасного фундаменталізму демократія не має бути терпимою, поважливою або деліберативною. Гостро? Так. Дуже гостро. Адже тоталітарні режими були встановлені руками народу, який не знаходив відповідей на свої запити. Ми назвали їх популістськими режимами. Однак обрання Рузвельта в розпал війни за системою виборців, яка в очах латиноамериканця не має нічого спільного з демократією, не є популізмом. Згадаймо також, як Джордж Буш-молодший отримав на понад півмільйона голосів менше, ніж Ел Гор, проте «яструби» затвердились у Білому домі демократичним шляхом. Крім того, повалення політичних режимів на Близькому Сході відкрило шлях фундаменталістським угрупованням, чимало з яких мають підтримку значної частини населення. Демократія Заходу обернулася для нього власним страхом унаслідок бажання нав’язати спосіб життя, зовсім чужий нашому стилю мислення. Нові прибічники демократичного святого Грааля не забули хрестові походи. Весни змінилися бурхливими зимами, що й дотепер наповнюють небо Північної Африки та Східного Середземномор’я грозивими хмарами. Демократію перенесено в дискурс свободи та прав лю-

дини, як це робить наймогутніша нація на планеті, що не підписала й не ратифікувала Конвенцію невідворотності воєнних злочинів і злочинів проти людяності, а також Конвенцію про права дитини, не визнає Міжнародний кримінальний суд, хвастаючися та хизуючися перед іншими народами та націями; такий факт змушує нас знову згадати відтворені Фукідідом слова Перікла про Пелопоннеську війну, де битва йде не за свободу та демократію Ліги, а за демократичні та лібертарні інтереси одних лише Афін та їхніх громадян. Такий ось апогей неовільсоніанства [11]. Чи означає викладене вище, що ми виправдовуємо диктатури, які призвели до Голокосту, ГУЛАГу або репресій проти свободи на Близькому Сході? Ні. Звичайно, ні. Ми лише попереджаємо, що жінка Цезаря має не тільки бути жінкою Цезаря, а й виглядати як така.

Зіткнувшись з таким принципом, демократія також перетворюється на жорсткий фундаменталізм. Відповідати нападникам їхньою ж зброєю – не надто демократично, проте самий засновок, що це робиться Заходом для Заходу, групою для певної групи від імені великої групи, стовідсотково легітимує такі дії. Крім того, ми використовуємо демократію для виправдання недемократичних втручань або рішень на кшталт дій яструбиної адміністрації США на Близькому Сході або британського референдуму, одним із гасел якого для виходу з європейського блоку стали міграція, безробіття та злочинність, що, за словами самих британців, почали заповнювати вулиці.

Ми частково поділяємо ідеї А. Сена про те, що такий західний витвір є і в інших, не західних культурах [12]. Однак ми вважаємо, що така друга «демократія» в Африці, Китаї або на Близькому Сході цілком відмінна від західної та за своїм походженням не має нічного спільного із західною. Якщо лунають голоси за участь або деліберативність, їх слід брати до уваги; наприклад, ми вже порушували питання про скасування системи виборців на президентських виборах у США, оскільки вони не є демократичними та не враховують волю більшості. Північна держава з відповіддю не забариться й наполягатиме, що їхня система заснована на звичаях та участі всіх громадян. Ми поважаємо такі візії, відчуття та устої, проте ми також вимагаємо поваги до інших форм *демократії* у світі. Якою була б думка Токвіля сьогодні, якби він мав у своєму розпорядженні обидві виборчі системи – американську та латиноамериканську. Скоріше за все, демократія – це Америка... Латинська Америка.

Слід пояснити. Ми – завзяті демократи. Однак ми – демократи, які прагнуть визнати демократію такою, якою вона є, й, виходячи із цього, почати працювати в нових парадигмах, зокрема, над деліберацією, про яку говорить Г. Гільєн [10], а також рішуче відтворити ідею справедливості Дж. Ролза [13]. Демократія та справедливість, що очолювали біоетичні дискусії у вісімдесятих

роках минулого століття, мають бути відроджені, аби вбудуватись у нову деліберативну парадигму, не впадаючи у новий фундаменталізм.

Абсолютизм ідей поступився релятивізму, і єдино абсолютним у наш час є відносне. Концепції порушено й викривлено. Чи є це чимось новим або руйнівним для людської еволюції? Зовсім ні. Історія будується на поваленні сталих концепцій – таких як демократичне рабство в Афінах доби Перікла або право жінок приймати рішення, визначаючи власну долю, хоча чоловіки все ще ратують за те, аби продовжувати писати чоловічу, а не людську історію. Понад двохтисячолітній західний вантаж дуже важко скинути, проте що є дві тисячі років західної історії порівняно з мільйонами років людської еволюції!

Демократія, і в цьому ми повністю солідарні з думкою Н. Боббіо, – це постійні перетворення [14]. І головне питання полягає в тому, хто очолює такі перетворення? І якщо ми застосуємо ліберальну ідею нейтральності та питання цінностей і сполучене з цим питання «*чий* це цінності» [15, р. 26] до демократії, ми змушені будемо прийти до того самого питання: чийми є демократичні цінності, що ми їх намагаємося нав'язати, й хто спрямовує демократичні перетворення, що ми їх намагаємося здійснити? Ми знову повертаємось до висновку, що демократія є елітарним утворенням, вірним своїй суті, особливо в Латинській Америці, де затвердилася професійна каста, що опікується демократією й використовує її відповідно до власноруч установлених інтересів [16]. Однак чи можна говорити про це відверто? Ні, оскільки такий демократичний професіоналізм ми спостерігаємо й в інших західних широтах, де демократична каста ретельно оберігає власні здобутки. Королівська влада повернулася у славі та величі, а передача трону наступникам здійснюється демократичним шляхом через голосування або міркування про рятування батьківщини з лап імперіалізму (що часто-густо є правдою й історія це підтверджує), що також використовується як привід для встановлення систем правління. Казикізм і каудилізм нової Америки – до й після визволення – не полишили цю територію. Приклади Тихуани й Нижньої Каліфорнії та влади еліт [17] легко повторити у центральній Мексиці, так само як і в Сантьяго де Чилі або Бразилії. Нічого не змінюється під сонцем. Й у сучасній еліті є для цього всі важелі в умовах поширення утопічних ідей та, як наслідок, демократизації прийняття рішень завдяки появі інформаційно-комунікативних технологій. На нашу думку, це велика омана. Технополітика – не більш ніж ще одне збройне оздоблення тих же самих еліт, що контролюють владу, аби заохотити ще більше послідовників. Кібернетичний *panem e circenses*. А факт, що «інтенсивне та широке використання Інтернету пропонує нові форми участі» [17, р. 108], лише частково відповідає дійсності. Питання, велике питання у тому, якого роду ця участь? Свідома, пост, лайк або мем. Щодо цього питання точаться академічні дискусії, де є дослідники «за», на кшталт

Г. Гілдера [19], та «проти», такі як М. Хаубен і Р. Хаубен [20]. Сприйняття Шумпетером американського суспільства, на наш погляд, аніж не змінилося; він розглядав демос як «доволі пасивного актора, який керується стадними інстинктами, не має чіткої ідентичності й реагує на стимули політичної пропаганди. Шумпетер виявляє під демократичною багатослівністю електорально-олігархічний режим, де участь громадян викристалізовується в акті голосування» [21, р. 180]. Ми дотримуємося аналогічної думки. Відтоді, як австрійський економіст висловився, нічого не змінилося. Можливо, так воно і є. Сьогодні в деяких штатах діє електронне голосування й наявна більш масова обізнаність про кандидатів та їхні ідеї: є Інтернет.

Можливо, зараз ми почуємо дорікання в тому, що ми наслідуємо Фейєрабенду. Дійсно, переважна більшість наших досліджень містить іронію. Відмінність же в тому, що іронія, якщо вона не супроводжується вагомими та перевірюваними аргументами (віддаймо належне історії та філософії), утрачає свою сутність. Так само як він критикує науку та її аргументацію, так і ми ставимося до демократії та демократів. Бути демократом не означає бути гарним для всіх. Бути демократом – це критикувати саму демократію та її суперечності. Справжня демократія це передбачає, бере до уваги всі точки зору – чи то вченого, чи то звичайної людини [22].

Щодо біоетики, то для нас вона – така сама нова панацея, як і технонаука. Вона претендує на статус ідеалу. Ідеали зворушили весь світ відтоді, як Платон сів писати свої «Діалоги». Афінівський аристократ зовсім не був демократом, а скоріше, мрійником про правління кращих, яке для нього є не чим іншим, ніж правлінням королів-філософів. Такий ідеал привів до того, що демократія та біоетика претендують на створення природних законів, свого роду утопічну соціальну інженерію (Атлантиду в усій її величі). Чомусь Поппер ставить Платона поруч із Гегелем і Марксом як творців великомасштабних невдач й отців тоталітарних режимів.

У нашому розумінні біоетика, навіть відкрита для критики заради уточнення, поглиблення й виправлення нашого мислення, – це ще один новий вид фундаменталізму ХХІ ст., що виправдовує демократію еліт.

Біоетика може вважати, що для її розвитку й ефективності «необхідно виключити фундаменталізм, уникаючи крайніх позицій на кшталт науковості або моралізму чи абсолютизації етики, й поцінювати таке ставлення, як повага до інших, толерантність, вірність власним цінностям, поважне прислухування, внутрішнє відчуття смирення, визнання того, що ніхто не може привласнити право монополії на істину; це потребує зусилля, аби бути сприйнятливим, визнавати можливість піддавання сумніву власних переконань з боку інших й цінувати збагачення, що його дає міждисциплінарна професійна компетентність і справдешність угод» [23, р. 7]. Біоетична лексика

вочевидь показує, що не існує власне біоетичного дискурсу, а, радше, релігійно-філософський і, отже, ідеологічний. А якщо існує ідеологічний дискурс (як і будь-який інший), існує й еліта.

Тут доречно згадати чилійський вислів про *мати агнця*¹, а саме відповідь на питання або запити щодо біоетики, до яких ми вдаємося у зв'язку з появою нового фундаменталізму. Усе, що каже біоетика, є правдою. І не піддається сумніву. Для просвічених демократів це *квінтесенція*. Густаво Фігероа вже попереджав про це у чилійському журналі з нейропсихіатрії у 2003 р. Він визнає біоетику великою коперніканською революцією в медицині. Проте водночас застерігає від універсалізації, коли її заповіді стають догматичними істинами: безумовними, загальними й обов'язковими [24].

Висновки. Біоетика зробила величезний стрибок від медицини та біології до всього спектра людської свідомості. Біоетичний контекст став сьогодні повсюдним. У проблематизації непорушних істин мудрих академіків немає нічого поганого. Завдяки біоетиці світ усвідомив, що річки не мають бути забрудненими, що тварини не мають зникати, а про корінні народи слід судити відповідно до їхніх одвічних звичаїв, а не за західними нормами та законами, навіть якщо ці народи вже піддалися вестернізації. Біоетика утворила простір для полікультурного визнання та розмаїття.

Проблема полягає в іншому. Біоетична мода може перерости у фундаменталізм. Ми неодноразово на цьому наголошували. Ідеться про тих, хто запроваджує біоетичні канони. Про тих, хто напише нові біоетичні скрижалі, хто розповість про погане та добре з точки зору біоетики. Одного вже прогнозу на кшталт того, що «майбутнє біоетики є не чим іншим, ніж теперішнім людини та її буття у світі. Не чим іншим, ніж досвід життя в усіх його вимірах, дилемах і загадках» [25, р. 224], достатньо, на нашу думку, аби Поппер перевернувся у своїй могилі.

Насамкінець лише один приклад. Що каже біоетика стосовно обговорення закону про аборт у Чилі. Хтось, спираючись на біоетику, скаже, що життя є священним, а хтось, спираючись на ту саму біоетику, що священною є повага до самовизначення жінок та їхньої думки. Тут ми й вбачаємо проблему. Одні лікарі схвалюють свободу відмови від військової служби відповідно до принципу свободи совісті, інші ж прагнуть розв'язувати питання за пацієнта. Між тим ті, хто дійсно має розмірковувати щодо свого тіла, не мають голосу, тоді як просвічені люди, слідуючи за новою академічною модою, висловлюватимуть свій вердикт відповідно до *власної* позиції та тих норм, які, на їхню думку, є гарними для населення. Загалом же, це відбувається демократичним шляхом і схвалене з точки зору біоетики.

¹ Чилійський фразеологізм, що є аналогом вислову «От де притчина». – Прим. авт.

REFERENCES

1. Echeverría, J. (2015). Ética y racionalidad tecnológica a partir de Ramón Queralto. *Argumentos de razón técnica*, 18, 15–37 [in Spanish].
2. Alonso, A., Echeverría, J. (2014). Lucha de Paradigmas: Leyes. Ciencia y Activismo en el mundo Open. *Argumentos de razón técnica*, 17, 21–38 [in Spanish].
3. Estay Sepúlveda, J. G., Lagomarsino, M. (2016). Reflexiones en torno a la democracia, el fundamentalismo y la tecnociencia. Popper revolcándose en su tumba ante el nuevo historicismo de la «i». *Dilemas Contemporáneos, Educación Política y Valores*, IV (1), 1–10 [in Spanish].
4. Estay Sepúlveda, J. G., Lagomarsino, M. (2016). ¿Tiene enemigos la sociedad abierta de hoy? Una mirada desde la obra Karl Popper. *Dilemas Contemporáneos, Educación Política y Valores*, III, (3), 1–43 [in Spanish].
5. Estay Sepúlveda, J. G., Lagomarsino, M. (2016). La propuesta que tal vez hubiera impulsado Karl Popper ante los enemigos de la sociedad abierta de hoy: para el Siglo XXI, el reformismo. *Revista CS*, 20, 75–92 [in Spanish].
6. Estay Sepúlveda, J. G., Lagomarsino, M. (2016). Political attitude in Karl Popper's work: the open society in use in current situation. *La Democracia en la Maroma: en torno a esa cosa inventada por la élite ateniense / coord. por J. G. Estay Sepúlveda, M. Lagomarsino Montoya*. Soria: Ceasga. P. 72–96.
7. Estay Sepúlveda, J. G. y Lagomarsino, M. (2016). Migración: Fundamentalismo y Refugio: la migración desde la óptica filosófica-histórica. Ponencia presentada en el Octavo Congreso CEISAL Consejo Europeo de Investigaciones Sociales en América Latina. Universidad de Salamanca, España, 28, 29, 30 de junio y 01 de juli [in Spanish].
8. Estay Sepúlveda, J. G. y Lagomarsino, M. (2016). Cultura y Fundamentalismo: los nuevos retos de la democracia. Ponencia presentada en el Seminario Los Estudios culturales y literarios: Aproximaciones críticas a los discursos y expresiones artísticas locales y regionales. Universidad de Los Lagos, Chile, 28 y 29 de julio [in Spanish].
9. Gracia Guillén, D. (2001). Democracia y bioética. *Acta Bioethica*, VII (2), 343–354 [in Spanish].
10. Gracia Guillén, D. (2002). De la bioética clínica a la bioética global: treinta años de evolución. *Acta Bioethica*, VIII, 1, 27–39 [in Spanish].
11. Chomsky, N. (2002). Una nueva generación dicta las reglas. Barcelona: Editorial Crítica [in Spanish].
12. Sen, A. (2006). El valor de la democracia. Barcelona: Ediciones de Intervención Cultural/El Viejo Topo [in Spanish].
13. Bobbio, N. (1986). El futuro de la democracia. Ciudad de México: Fondo de Cultura Económica [in Spanish].
14. Sandel, M. (2000). El liberalismo y los límites de la justicia. Barcelona: Gedisa [in Spanish].
15. Avritzer, L. (2002). Democracy and the Public Space in Latin America. Estados Unidos: Princeton University Press.

16. Ruiz, B. (2008). La democracia de las élites. La lucha por el poder en Tijuana. Tijuana: Librería El Día/Editorial Entre Líneas [in Spanish].
17. Sampedro Blanco, V., Sánchez Duarte, J. M., Poletti, M. (2013). Ciudadanía y tecnopolítica electoral. Ideales y límites burocráticos a la participación digital. *Co-herencia*, Vol. 10, 18, 105–136 [in Spanish].
18. Vidal de la Rosa, G. (2010). Teoría Democrática. Joseph Schumpeter y la síntesis moderna. *Nueva Época*, 23, Num. 62, 177–199 [in Spanish].
19. Feyerabend, P. (1998). La ciencia en una sociedad libre. México D. F.: Siglo XXI Editores [in Spanish].
20. Rodríguez Yunta, E. (2010). Religión y Bioética. *Acta Bioethica*, Vol. 16, 1, 7–8 [in Spanish].
21. Figueroa, G. (2003). ¿Un intruso junto al lecho del enfermo? La bioética cumple treinta años. *Revista Chilena de Neuro-Psiquiatría*, Vol. 41, 2, 89–94 [in Spanish].
22. Suguró, M. (2015). El «Ethos» de la ciencia y el estatuto de la bioética. *Acta Bioethica*, Vol. 21, 2, 217–225 [in Spanish].
23. Gilder, G. (2000). *Telescom. How infinite bandwidth will revolutionize our world*, New York, The Free Press.
24. Hauben, M. y Hauben, R. (1997). *Netizens: On the History and Impact of Usenet and the Internet*, California, IEEE Computer Society Press.
25. Rawls, J. (1997). *Teoría de la justicia*, Ciudad de México, Fondo de Cultura Económica [in Spanish].

Хуан Гильермо Эстай Сепульведа, научный сотрудник, Университет Саламанки, Испания; Католический университет Темуко, Чили; Адвентистский университет, г. Чильян, Чили

Марио Лагомарсино Монтойя, научный сотрудник, Университет Вальпараисо, Чили; Фонд Монсеньора Джованнини Пинна, г. Кальяри, Италия

Каролина Кабезас Касерес, директор библиотеки, Американский университет, г. Сантьяго, Чили

РАЗМЫШЛЕНИЯ О ДЕМОКРАТИИ И БИОЭТИКЕ: НОВЫЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ И БИОЭТИЧЕСКИЙ ФУНДАМЕНТАЛИЗМ

Безусловно и неопровержимо то, что демократия для западного мира – лучшая система управления и что благодаря свободе слова можно подвергнуть сомнению и положить на весы правосудия даже саму демократию. Аналогичным образом биоэтика, возникшая в сфере биологических и медицинских наук, распространилась за пределы гуманитарного знания, а обще-

ство осознано, что мы живем на невозобновляемой планете. Однако мы не можем игнорировать и то, что демократия и биоэтика порождены не народом, а элитой, которая размышляет о лучшем мире в соответствии с собственными предпочтениями, а не мнением подавляющего большинства обычных людей.

Ключевые слова: демократия, биоэтика, технонаука, фундаментализм.

Juan Guillermo Estay Sepúlveda, researcher, University of Salamanca, Spain; Catholic University of Temuco, Chile; Adventist University of Chile, Chile

Mario Lagomarsino Montoya, researcher, University of Valparaíso, Chile; Mons. Giovannino Pinna Foundation, Italy

Carolina Cabezas Cáceres, library director, University of the Americas, Chile

REFLECTIONS ON DEMOCRACY AND BIOETHICS: NEW DEMOCRATIC AND BIOETHICAL FUNDAMENTALISM

It is indubitable and irrefutable that democracy is the best government system that exists in the occidental world and that thanks to it, freedom of expression allows to even question it and put it on the justice balance. Similarly, bioethics born in the world of biological and health sciences, has transcended to the humanities and society has become aware that we live in a nonrenewable planet. However, we cannot overlook that both democracy and bioethics are not born from populus, but from an elite who dreams of a better world according to their dreams and not those of the vast majority of ordinary people.

Keywords: democracy, bioethics, technoscience, fundamentalism.

